

Socialistisch Bestek 1967

Grondslagen voor het verkiezingsprogramma van de Partij van de Arbeid

De PvdA heeft, ook met het oog op de verkiezingen van 1967, behoefte aan een richtsnoer voor een nieuwe, actuele opstelling in de politieke strijd. Een ontwerp voor een dergelijk richtsnoer biedt dit bestek-1967. Het vormt het uitgangspunt voor de discussies die in de komende maanden in de partij zullen worden gevoerd; in de afdelingen, in de federaties, op het buitengewoon congres in november.

De centrale gedachte achter dit discussieschema is, dat een democratische samenleving wordt gevormd door mondige mensen met gelijke rechten. Wij vinden dat iedereen moet kunnen meespreken en meebeslissen. Dat iedereen recht heeft op volle ontplooiing. Op werk en ontspanning. Op een woning, gezonde lucht, zuiver water, goed vervoer. Op welvaart. Voor grote groepen in onze maatschappij bestaan deze rechten nog niet. De kansen zijn veel te ongelijk verdeeld.

Maar niet alleen waar de PvdA naar streeft is belangrijk; het gaat ook om de manier waarop. Wie de samenleving wil veranderen moet tegelijk de middelen daartoe aangeven. Uit doeleinden en instrumenten tezamen komt de aard van de voorstellen in dit socialistische bestek het duidelijkst naar voren. Zij bieden de basis tot een doelgerichte keuze. In eerste instantie een keuze van de partij zelf, later van alle Nederlandse kiezers.

A. Binnenlands beleid

1. Democratie

In een democratie zijn de burgers mondig en vrij. Zij moeten worden gehoord, hun belangen moeten worden verdedigd, hun rechten moeten worden beschermd. Ook tegenover een overheid die terecht haar taken uitbreidt. De democratie moet worden versterkt, de zeggenschap van de Nederlandse burgers worden verhoogd, macht zonder controle worden bestreden. De PvdA wil nieraan inhoud geven in de volgende punten.

1) Rechten en vrijheden moeten opnieuw worden vastgesteld.

- Voor iedereen moet volledige rechtsbedeling bereikbaar zijn in kort tijdsbestek.
- De rechtsbescherming tegenover de overheid moet ondermeer worden versterkt door verbetering en versnelling van de afhandeling van verzoek- en bezwaarschriften bij de volksvertegenwoordiging.
- Overall moet worden gespeurd naar de mogelijkheid het contact tussen overheid en burgers te vereenvoudigen (vooral door het formulierendom zoveel mogelijk in te perken).
- Het stakingsrecht moet wettelijk zodanig worden geregeld, dat staking in principe als rechtmatige handeling wordt beschouwd.
- De vrijheid van demonstratie en betoging dient beter te worden gewaarborgd, vooral door herziening van al te veel macht verlenende bepalingen in politieverordeningen. Het accent moet vallen op de eigen verantwoordelijkheid van de burger en voor- en tegenstand van teksten moet worden uitgesloten.
- Onnodige betutteling van volwassenen, zoals door de film- en media-keuring, moet verdwijnen.

Elke vorm van tenachterstelling van bevolkingsgroepen op welke grond ook moet worden vermeden; de vrouw moet in alle sectoren van het maatschappelijk leven op voet van gelijkheid met de man kunnen worden ingeschakeld.

- Er is behoefte aan een levende wegwijzer in de ingewikkelde samenleving. In elke gemeente of groep van gemeenten moet er naar worden gestreefd één of enkele sociale raadsleden te benoemen, die de burgers wegwijzen kunnen maken en voor ze in de bres kunnen springen.
- Het gehele overheidsapparaat moet worden doortrokken van een servicegedachte; ambtenaren zijn dienstverleners.

2) De democratie moet worden versterkt.

a) In de bedrijven moet de ondernemingsraad grotere bevoegdheden krijgen tot overleg en meebeslissen. In de grotere bedrijven moet hij het recht krijgen arbeidscommissarissen (van buiten het bedrijf) te kiezen. De bevoegdheden van de raad van commissarissen moeten worden vergroot opdat het toezicht op het bestuur kan worden verbeterd. Regulering van het aantal door één persoon te bekleden commissariaten is noodzakelijk. Naast stakingsrecht moeten beroeps- en enquêterecht voor werknemers worden ingesteld ter vergroting van hun rechtsbescherming. De openheid van ondernemingen moet worden bevorderd door verscherping van de publicatieplicht, die ook voor grote besloten NV's moet gelden. Een vennootschapskamer moet op de jaarverslaggeving toezicht houden.

De werknemer moet ook rechtstreeks grotere mogelijkheden krijgen tot inspraak en ontplooiing van zijn persoonlijkheid, door hem grotere zeggenschap te geven in zaken die op eigen werk en afdeling betrekking hebben.

Kortom meer ruimte voor recht, democratie en openbaarheid. Inspraak van de vakbeweging vóór de beslissing tot fusie en opheffing is nodig. Bescherming van werknemers bij massaal ontslag evenzeer.

b) De PBO moet worden gesaneerd. De aanvankelijke verwachtingen zijn veelal niet vervuld. Enkele grote schappen en de SER functioneren redelijk. De rest moet worden samengevoegd en ontbonden. Het democratische element in de PBO moet worden versterkt, waarbij kan worden gedacht aan verkozen bestuurders en vertegenwoordigers van het consumentenbelang.

c) In de gemeenten kunnen de burgers nauwer bij het bestuur worden betrokken door intensiever contact tussen raadsleden en burgerij bv. door middel van hearings en commissies waarin burgers en raadsleden samenwerken (onder meer op het terrein van sport en cultuur, dorpshuizen en wijkcentra). Er moet een studie worden gemaakt van de wenselijkheid burgemeesters te doen verkiezen; in elk geval dient de gemeenteraad in de burgemeestersbenoeming betrokken te worden. De burgemeester moet verantwoording afleggen over het politiebeleid. Inspraak van de burgers bij sociale, culturele en stedenbouwkundige planning moet systematisch worden bevorderd.

d) Landelijk dienen de band tussen kiezers en gekozenen en de werking van ons parlementaire stelsel te worden verbeterd door

- bevordering van openheid en openbaarheid (ondermeer vergroting van toegankelijkheid van overheidsstukken en ruimere openbaarmaking van schriftelijke adviezen van door de overheid ingestelde commissies);
- herziening van het kiesstelsel ter verbetering van het contact tussen kiezers en volksvertegenwoordigers en ter verlevendiging van de verkiezingsstrijd;
- openbare registratie van alle nevenfuncties van kamerleden;
- afschaffing van de Eerste Kamer (met behoud van de mogelijkheid van tweede lezing van wetsontwerpen);
- afschaffing van de opkomstplicht;
- verbetering van de huisvesting en uitbreiding van de staf van de volksvertegenwoordiging;
- modernisering van de Grondwet, onder andere met betrekking tot het inkomen van de Kroon;
- aanzienlijke verbetering van de staatsburgerlijke vorming in en buiten schoolverband;
- verlaging van de kiesgerechtigde leeftijd tot 18 jaar.

De PvdA wil als schakel tussen kiezers en gekozenen optreden; onze kamerleden zijn over districten verdeeld om het contact met de bevolking te versterken.

e) In Europa moet de voortgang van de economische en de politieke integratie gepaard gaan met versterking van de democratische controle. De nationale parlementen moeten geen nieuwe bevoegdheden afstaan als het Europese parlement ze niet kan overnemen.

2. Onderwijs

De PvdA streeft naar volledige ontplooiing van elke mens in de samenleving. Daarom kennen wij een grote betekenis toe aan het onderwijs. De volgende punten zijn onmisbaar.

1) Een structuurplan voor het gehele onderwijs moet op korte termijn bij de wet worden vastgesteld. Het onderwijs dient tot één samenhangend geheel te worden gemaakt. Het structuurplan moet omvatten:

vier jaar basis- en twee jaar brugonderwijs;
voortgezet onderwijs, voortbouwend op de structuur die door de Mammoetwet is gegeven;
wetenschappelijk en hoger beroepsonderwijs;
buitengewoon onderwijs.

Het onderwijs dient op het individuele kind te worden gericht; de uniformiteit ervan moet worden doorbroken, de doorstroming moet worden bevorderd. Daarom moet de nadruk vallen op:

- bevordering van onderwijsexperimenten op basis van een wetelijke regeling (experimentenwet);
- uitbreiding van onderzoek naar studieprogramma's en onderwijsmethoden en van de pedagogische centra;
- snel begin met nieuwe schooltypen en uitbreiding van het aantal schoolgemeenschappen;
- vaststelling van een gedifferentieerde leerlingenschaal met ondermeer maximum leerlingtallen voor eerste klassen; verlaging van de gemiddelde klassegrootte;
- uitbreiding van de mogelijkheden van maatschappelijke en pedagogische adviesorganen.

Dit alles stelt kwalitatief en kwantitatief hoge eisen aan scholenbouw en opleiding van leerkrachten, waarvoor een goede planning vereist is. En het zal veel geld kosten. Er moet tegenover staan dat het kostenbesef bij het gehele onderwijs sterk toeneemt en dat de doelmatigheid door samenwerking, samenvoeging van scholen en opheffing van te kleine onderwijsinstellingen, wordt verhoogd. Bijzonder urgent is de efficiëntieverbetering bij het wetenschappelijk onderwijs. Zonder deze kostenverlagingen dreigen we met het onderwijs in Nederland vast te lopen, omdat het een te groot beslag op het nationale inkomen gaat leggen.

2) De leerprogramma's dienen in overeenstemming te worden gebracht met moderne didactische inzichten. Er moet meer aandacht komen voor:

- staatsburgerlijke en maatschappelijke vorming;
- creatieve (musische) vorming;
- lichamelijke opvoeding (voor elke school moet gymnastiek- en sportaccommodatie (in toenemende mate ook instructiebaden) beschikbaar zijn);
- seksuele voorlichting.

Speciale programma's en voorzieningen zijn nodig voor kinderen die door hun milieu of hun eigenschappen zijn gehandicapt (woonwagen- en schipperskinderen, kinderen die moeten leven in een ongunstig sociaal klimaat, minder begaafde en minder valide kinderen).

De mogelijkheden tot het volgen van onderwijs op latere leeftijd (hieronder begrepen her- en bijscholing) moeten worden verruimd. Speciale voorzieningen zijn nodig voor jongeren tot 18 jaar die geen dagonderwijs volgen.

De structuur van het wetenschappelijk onderwijs en de organisatie van universiteiten en hogescholen moeten via gerichte studie ingrijpend worden herzien, onder meer om dit onderwijs aan te passen aan de toegankelijkheid voor steeds grotere groepen. Mede ter verkorting van de studieduur moet een goede selectie tot stand komen en waar mogelijk onderscheid tussen de opleiding voor een beroep en voor wetenschapsbeoefening.

3) Financiële belemmeringen tot het volgen van onderwijs zijn onduidelijk. Boven de leerplichtige leeftijd, die zich in de nieuwstructuur zal uitstrekken van 5 t/m 16 jaar, moeten voor minderdragkrachtigen studiebeurzen beschikbaar zijn. Voor alle volwassenen die studeren aan inrichtingen voor dagonderwijs moet worden gestreefd naar grotere financiële onafhankelijkheid ten opzichte van hun ouders. De voor hen geldende kinderaftrek en -bijslag moet in een uitkering aan de studerende zelf worden omgezet, waar nodig aangevuld met een beurs. Zodra de financiële middelen daartoe beschikbaar zijn moet dit stelsel (om te beginnen opnieuw voor meerderjarigen) worden uitgebreid tot een integrale studiekostenvergoeding, die gepaard moet gaan met toezicht op de studieresultaten.

3. Leven en laten leven

Naast het recht op zeggenschap en ontplooiing moet het recht op een volwaardig leven worden erkend. Dat stelt door de bevolkingsgroei, de welvaartstijging en de technische ontwikkeling steeds hogere eisen aan de gemeenschapsvoorzieningen. Er hoort ook een gevoel van persoonlijke vrijheidsbeleving bij. De PvdA denkt voor de komende periode vooral aan de volgende hoofdpunten.

1) De woningbouw moet op een zeer hoog peil gehandhaafd blijven omdat de nood nog groot is. Speciale aandacht vragen in dit verband de alleenstaanden. Ook wat de kwaliteit van de woningen betreft is nog veel verbetering nodig. Grootscheepse saneringen van onze grote steden; experimenten met woonstructuren en wijkplanning; toekomstwoningen, geïntegreerd in hun omgeving; versnelde krotopruiming; dat zijn de eisen van vandaag. De woningbouw moet dus worden opgezet vanuit de visie dat de stadsplanning (urbanisatie) tot de centrale vraagstukken van de komende eeuw behoort. Gemeenschapsbouwbedrijven zijn in het belang van de concurrentie op de bouwmarkt gewenst. Gemeenschapswoningbeheer blijft van grote betekenis.

2) Het verkeer dreigt volledig vast te lopen. Het vereist een selectief beleid, dat prioriteit geeft aan het openbaar vervoer voor massale verkeersstromen en dat een zwaarder accent legt op verbindingen die van belang zijn voor de recreatie. Het is billijk dat de maatschappelijke kosten van het autoverkeer door de veroorzakers worden opgebracht. Aan coördinatie tussen vervoersbedrijven, tussen verschillende bestuursniveaus en tussen verkeer en ruimtelijke ordening moet in de komende jaren hard worden gewerkt. De veiligheid van het verkeer vormt een zorgwekkend probleem. Zij eist vooral verbetering van wegen, voertuigen en rijvaardigheid. Dus onder andere: vangrail voor alle vierbaanswegen, veiligheidsnormen en verplichte keuring voor auto's, betere politiecontrole (ook preventief) en meer verlichting op autosnelwegen.

Grondslagen voor het verkiezingsprogramma

3) **Hinder en vervuiling** bedreigen ons bestaan. De waterverontreiniging zal worden bestreden als het wetsvoorstel hierover snel in een wet wordt omgezet (geen lozing zonder vergunning; lozers moeten voorzieningen treffen en de kosten betalen). De luchtverontreiniging eist net zo'n wet en ook afdoende waarneming en controle. Voor auto's moeten naverbranders of andere doeltreffende voorzieningen verplicht worden gesteld. Het afvalvraagstuk eist snelle bestudering en zonodig destructiebedrijven door de overheid op te richten.

treng ingrijpen tegen lawaaibruten is nodig. Handhaving van stiltegebieden is vereist. Jaarlijks moet een prijs voor het rustigste motor(tje) worden uitgereikt.

4) In de **gezondheidszorg** schuilen nog zwakke plekken. Nodig is een efficiënte organisatie, die werkt zonder schadelijke versnippering en verzuiling en zonder klasse-onderscheid. Hierbij moet het klemmende probleem van de geestelijke gezondheidszorg meer aandacht krijgen, zoals ook de positie en de opleiding van de huisarts en de verpleegaccommodatie (in het bijzonder voor de bejaarden).

In het kader van de nationale gezondheidszorg is een verdere regeling van de geneesmiddelenvoorziening geboden, waardoor de verwarrende veelheid van gelijksoortige geneesmiddelen wordt beperkt en de prijs verlaagd.

Het grote euvel van de tienduizenden gevallen van abortus provocatus die per jaar plaatsvinden vormt een ernstig sociaal-medisch probleem; studie hieromtrent en van de wetgeving terzake is dringend vereist.

5) **Cultuurbeleving.** Toenemende welvaart, beter onderwijs en ruimere vrije tijd hebben een vergaande democratisering van de cultuurbeleving mogelijk gemaakt. Een dynamisch, creatief, flexibel ruimhartig beleid moet dat verwezenlijken.

Regionale en sociale spreiding staan in zo'n beleid voorop. Starheid moet worden vermeden. Een flinke experimentenpot bij het betreffende ministerie waaruit allerlei initiatieven gefinancierd kunnen worden, kan dit tot uiting brengen.

a) De **scheppende kunst** behoeft voortgaande stimulering; overheidsoopdrachten zijn hiertoe even onmisbaar als stimulering van het contact tussen kunstenaar en publiek. Kunstzinnige vorming, vrije kunstacademies, ballet- en muziekscholen en centra voor musische vorming verdienen meer steun. Ook om de amateuristische kunstbeoefening te bevorderen. In de musea is de educatieve functie van belang, naast activering van het publiek (onder meer door gelegenheid te bieden tot vrije expressie). Waar mogelijk moeten kunstenaars bij al deze activiteiten worden ingeschakeld.

Een nationale coördinatie van het opera-, ballet-, orkest- en toneelwezen is even noodzakelijk als de aanwezigheid van voldoende accommodatie (eventueel in de vorm van veelzijdig bruikbare culturele centra).

Een goed werkend systeem moet tot stand komen van openbare bibliotheken en discotheken.

b) **Radio en tv** dragen veel bij tot democratisering en spreiding van de cultuur en zij zijn van de grootste betekenis voor recreatie en informatie. Samenwerking van de vrije omroeporganisaties op

grondslag van de wettelijke regeling kan hierin nog verbetering brengen. Commerciële exploitatie blijft verwerpelijk.

c) Een actieve cultuurpolitiek omvat ook **sport en spel**. Het tekort aan voorzieningen moet worden ingelopen, met name op het gebied van binnensport en zwemmen. Bevordering van een zo breed mogelijke sportbeoefening is nodig, maar evenzeer ontwikkeling van de topsport; de sport is immers ook belangrijk voor de passieve recreatie van velen.

d) De **openlucht recreatie** stelt in het dichtst bevolkte land ter wereld met grote schaarste aan natuurgebieden hoge eisen. Aankoop en openstelling moeten worden uitgebreid. Groenstroken ter begrenzing van stedelijke bebouwingen en grote bos- en perkcomplexen moeten in hoog tempo worden aangelegd. Wegverbetering ten behoeve van de recreatie moet grote prioriteit krijgen. De landschappelijke en recreatieve verzorging in ruilverkavelingen behoeft verbetering. (Het agrarische platteland heeft een belangrijke recreatieve functie). Bescherming van natuurgebieden is geboden, zodat stiltegebieden blijven bestaan.

e) Het **jeugd**vraagstuk behoeft een snelle en concrete aanpak. Naast ruimte voor ontmoeting en gesprek zijn accommodaties nodig als sport- en speelterreinen, jeugdtehuizen, jeugdcafés en clubhuizen.

6) De **sociale dienstverlening** moet systematisch overal ter beschikking staan, in het bijzonder voor bejaarden, die daardoor desgewenst hun vrijheid en zelfstandigheid kunnen behouden. Dienstcentra voor bejaarden (maaltijden, medische en huishoudelijke hulp, gezelligheid) zijn urgent, nog sterker de bouw van verpleegtehuizen. Ook voor enige tienduizenden gehandicapten is meer dienstverlening nodig, gezinsvervangende tehuizen, dagverblijven, vakantievoorzieningen, naast herplaatsing in de maatschappij. Individuele bijstandsverlening blijft natuurlijk ook van grote betekenis. Nauwe samenwerking en zo mogelijk integratie van instellingen die werkzaam zijn op het terrein van het maatschappelijk werk moet worden bevorderd, ook via de subsidiëring.

7) De toenemende **bevolking** stelt Nederland voor enorme problemen; zij schaadt de leefbaarheid in ons land. Door goede voorlichting moet dit besef in de gehele bevolking doordringen.

Een sfeer van openheid is nodig rond de sexualiteit en de gezinsplanning. Bij afschaffing van beperkende bepalingen bij de verkoop van middelen ter voorkoming van zwangerschap hoort betere subsidiëring van voorlichtende instellingen en consultatiebureaus, goede voorbereiding van medici en opvoeders op hun voorlichtende taak en voorlichting op scholen; dit alles moet snel worden geëffectueerd.

Internationaal dient Nederland de landen waar dit probleem knelt desgewenst met raad en daad terzijde te staan bij het streven naar geboorteregeling.

8) **Ruimte** is schaars in Nederland. Dat vereist een zorgvuldig, vooruitziend beleid, gericht op doelmatige spreiding, op efficiënt bodemgebruik, op handhaving en aanleg van open ruimten tussen bevolkingscentra en op integratie van verkeer met wonen, ontspannen en werken. In de komende vier jaar moet hieraan met kracht worden gewerkt. Dus moet ook worden gevoerd:

Grondslagen voor het verkiezingsprogramma

- een woning-, verkeers- en recreatiebeleid als boven omschreven;
- een regionale industrialisatiepolitiek waarbij ter stimulering op steun aan de infrastructuur meer accent moet worden gelegd. Daarnaast dient de nadruk te vallen op grote verbindingswegen, woningbouw en openbare nutsvoorziening en op een selectief beleid voor uitgifte van grond en werving van bedrijven, afgestemd op de taken van de verschillende landsdelen. Bijzondere aandacht vereisen de noordelijke provincies;
- een zeehavenbeleid dat aan de regering regelende bevoegdheden geeft op het punt van coördinatie en planning;
- een grondpolitiek, gebaseerd op een voorkeursrecht van aankoop door de overheid; aankoop en onteigening tegen gebruikswaarde; verbeterde onteigeningsmogelijkheden en handhaving van eenmaal verkregen overheidseigendom met name door uitgifte in erfpacht;
- een beleid, dat de grond tegen redelijke vergoeding geleidelijk brengt waar hij hoort: in gemeenschapshanden.

4. Welvaart en ontwikkeling

Omvang en groei van de welvaart zijn bepalend voor de kwaliteit van ons bestaan (en dat van anderen). De PvdA wil daarom aan het sociaal-economisch beleid hoge eisen stellen.

1) Aan de ontwikkelingshulp voor arme landen kent de PvdA een zeer hoge prioriteit toe (in ons programonderdeel buitenlands beleid gaan we daar nader op in). Voor de Nederlandse economie heeft dat konsekwenties. Liberalisering van onze handel met de ontwikkelingslanden eist studie en planning van de daardoor noodzakelijke structuurwijzigingen van onze eigen economie. Deze studie moet snel worden ter hand genomen. Op een wijziging in het te protectionistische EEG-beleid zal de PvdA met kracht aandringen.

Met de vaststelling van een doelmatig hulpverleningsbeleid moeten verhoogde offers hiertoe gepaard gaan. De hulp via de overheid omvat in 1967 circa 0,6% van ons nationale inkomen. Dit percentage moet snel (uiterlijk in 1970) op 1% worden gebracht en vervolgens verder worden opgevoerd.

2) Ook de wetenschappelijke en technologische ontwikkeling beïnvloeden onze economie diepgaand. Dit noodzaakt opnieuw tot een economisch structuurbeleid. Middellange-termijnplanning vormt hiervan een onderdeel; deze planning moet in de overheidssector richting geven aan het beleid (indicatief zijn).

Ook moet een wetenschapsbeleid tot stand komen, dat coördineert en verspilling tegengaat, en dat het speurwerk in maatschappelijke knelsectoren uitbreidt.

Een diepgaand onderzoek naar de ontwikkeling en de gevolgen van automatisering moet in de komende vier jaar worden afgesloten. Er moeten tijdig maatregelen worden genomen om ongunstige gevolgen te vermijden of op te vangen.

De nagestreefde internationale ontwapening kan gunstige economische gevolgen hebben, mits wordt vooruitgezien. Aan de bestudering van deze gevolgen moet Nederland (ook in internationaal verband) actief bijdragen.

3) Economische groei is vereist voor de verwezenlijking van vele dringende bestedingseisen. Dit noodzaakt tot een hoog niveau van particuliere en overheidsinvesteringen en dus tot een zo hoog mogelijk peil van de besparingen (ook door werknemers).

Op de groei hebben ook de ontwikkeling van onderwijs, verkeer, gezondheidszorg en andere gemeenschapsvoorzieningen een zeer gunstige invloed. Ook uit dit oogpunt vereisen die dus grote aandacht. Daarnaast is vooral nodig:

- een modern industriebeleid, dat is gericht op voortdurende wederaanpassing van onze economie en dat dus de omschakeling bevordert naar bedrijfstakken die veel kennis en kapitaal vereisen en een hoge welvaart opleveren;
- deelneming van de overheid in het bedrijfsleven en verstrekking van omschakelingskredieten waar dat nodig is om de economische vooruitgang te verzekeren en te richten;
- tijdige signalering van zwakke bedrijfstakken met behulp van bestaande organen als arbeidsbureaus, Economisch-Technologische Instituten, enz.;
- benutting van regionale groeiereserves, hetgeen een actieve regionale politiek vergt zoals al is genoemd;
- modernisering van landbouw en middenstand (dus: goede voorlichting met nadruk op economische aspecten; grote aandacht voor ontwikkeling en sanering via de bestaande en op te richten fondsen; zorg voor een goede landbouwuitrusting door aangepaste cultuurtechnische werken.

4) Bij deze groeipolitiek horen ook de volgende beleidsonderdelen:

a. Een arbeidsmarktpolitiek die de mobiliteit en de her- en bijscholing bevordert. In onze dynamische tijd zijn deze scholingsmogelijkheden van grote betekenis, ook voor gehuwde vrouwen. Bijzondere aandacht vragen bij omschakelingen oudere werknemers: een studie moet plaatsvinden naar de wijze waarop hun maatschappelijke positie kan worden gewaarborgd.

b. De kapitaalmarkt speelt eveneens een essentiële rol. De overheid moet inzicht krijgen in de kapitaalstromen, ook om niet altijd de gemeenten en de overheidsbedrijven in tijden van kapitaalschaarste het slachtoffer te laten worden. Een meldingsplicht voor alle belangrijke leningen moet wettelijk worden vastgelegd. In dit kader is ook nationalisatie van het verzekeringsbedrijf gewenst, waardoor tevens de efficiëntie in deze bedrijfstak kan worden verhoogd.

c) Een energiebeleid dat gericht is op planmatige omschakeling, zeggenschap van de overheid bij opsporing en winning, maximale opbrengst voor de gemeenschap (zodat alle Nederlanders zoveel mogelijk profijt hebben van onze bodemschatten). Met een Europese energiepolitiek moeten in de komende vier jaar snelle vooruitgang worden gemaakt.

5) Economische machtsconcentraties zonder democratische controle zijn verwerpelijk. Door uitvoering van verschillende in de vorige punten genoemde maatregelen worden deze ongecontroleerde machten bestreden. Ook zijn hiervoor nodig de al eerder vermelde vennootschapskamer, publikatieplicht, beperking van het aantal commissariaten, hervorming van de onderneming. Een scherp prijs- en kartelbeleid blijven van groot belang; dit beleid is vooral doelmatig als het op Europees niveau wordt gevoerd. Concurrerende overheidsbedrijven en overheidsdeelnemingen

Grondslagen voor het verkiezingsprogramma

moeten worden nagestreefd, indien zij uit hoofde van machtscontrole nodig zijn.

6) De aandacht voor **maatschappelijke kosten**, die producenten veroorzaken doch niet betalen, moet toenemen. Afval, hinder, verontreiniging en lawaai vallen hieronder en ook de kosten van een deel van de infrastructuur (wegen, enz.). De overheid moet duidelijke normen stellen en de producent dient tot de noodzakelijke technische voorzieningen te worden verplicht. Deze maatschappelijke kosten moeten over het algemeen in de prijzen of in vermindering van de winst tot uitdrukking komen en op die manier het consumptie- en productiepatroon en de regionale spreiding mee richten. Coördinatie in EEG-verband is hier van grote betekenis.

7) De **consument** moet in een sterkere positie komen. Toezicht op machtsconcentraties is daarvoor belangrijk. Maar ook:

- subsidies aan consumentenorganisaties;
- scherpe eisen op het gebied van verpakking en reclame en andere maatregelen die de doorzichtigheid van de markt vergroten;
- bevordering van zendtijd voor consumentenorganisaties voor radio en tv;
- vertegenwoordiging van het consumentenbelang waar mogelijk, onder meer in PBO-organen en de EEG.

5. Inkomens- en vermogensverdeling

De verdeling van vermogen en inkomen vormt bij uitstek een kern voor het socialistisch gehalte van een samenleving. Nog altijd is deze verdeling ontoelaatbaar ongelijk. De PvdA wil daarin duidelijke verbetering brengen door middel van een samenhangend geheel van maatregelen. Een speurtocht naar nieuwe instrumenten blijft op dit terrein noodzakelijk. Dit geldt ook voor het ernstige probleem van de inflatie (in elk geval mogen lonen en prijzen niet sterker stijgen dan in het buitenland en moet de betalingsbalans in evenwicht blijven).

1) Op de **inkomensverdeling** hebben allerlei al genoemde punten uit dit programma een gunstige invloed: onderwijsbeleid, tegengaan van machtsconcentraties, grondpolitiek, prijs- en kartelbeleid, bevordering van economische groei, arbeidsmarktpolitiek, saneringsfondsen voor landbouw en middenstand.

Daarnaast is op korte termijn noodzakelijk:

- wettelijke regeling van het minimumloon, dat voor mannen en vrouwen op 21-jarige leeftijd moet ingaan en waarvan de stijging minstens in overeenstemming moet zijn met de landelijke loontrend;
- gelijke beloning voor mannen en vrouwen bij gelijkwaardige arbeid;
- verhoging van de beloning van dienstplichtigen totdat een loon is bereikt dat vergelijkbaar is met dat van beroepsmilitairen in gelijke rang;
- wettelijke regeling van de vakantiebijslag;
- afstemming van de uitkeringen krachtens de algemene bijstandswet op een redelijk percentage van het minimumloon, zo-

dat grotere rechtsgelijkheid ontstaat (met handhaving van de individuele aanpak).

2) De **vermogensverdeling** kan vooral worden rechtgetrokken door:
a) aanzienlijke verhoging van de successie- en schenkingsbelastingen. Tevens moet worden onderzocht of bovendien een progressie naar de omvang van het bij de verkrijger al bestaande vermogen kan worden ingevoerd. Alleen voor vererving en schenkingen tussen echtgenoten en van ouders op kinderen moet een naar verhouding laag tarief worden gehandhaafd, vooral in de vorm van grotere vrijstelling aan de voet; de overige bijzondere tarieven voor bloed- en aanverwanten moeten vervallen. De mogelijkheid van ontduiking bij emigratie van vermogensvervaardigers moet worden tegengegaan.

b) Invoering van een **vermogenswinstbelasting** voor effecten en onroerende goederen.

c) **Beperking van vermogensopbrengsten** door invoering van progressie in de vermogensbelasting. Inkomsten- en vermogensbelasting moeten geheel los van elkaar worden gezien, zodat het gezamenlijke maximum-tarief vervalt.

d) **Vergroting van gemeenschapsbezit** door overheveling van grond in overheidshanden, waardoor de waardestijging ten goede komt aan de gemeenschap; deelnemingen van de overheid in olie- en gaswinning en waar nodig in de industriële productie (zoals al is vermeld).

3) De **sociale verzekering** nadert in Nederland haar voltooiing. Wel blijft een verdere vereenvoudiging van het gehele systeem van inning, administratieve verwerking, uitkering en medische controle noodzakelijk; hiertoe moet een studiec commissie snel aan de slag gaan om met een doelgericht rapport te komen. Het kinderbijslag en -aftrekssysteem moet zodanig worden herzien dat het in ruimere mate aan de laagstbetaalden ten goede komt. De bijdragen mogen niet toenemen met het inkomen. Daarom moeten bijslag en aftrek worden samengetrokken op zodanige wijze dat de kinderaftrek in de loon- en inkomstenbelasting geheel vervalt en dat nieuwe kinderbijslag wordt vastgesteld op het huidige gemiddelde peil van aftrek en bijslag tezamen.

6. Doelmatigheid en financiën van de overheid

Socialisten hebben grote aandacht voor de taken die de overheid moet verrichten om de rechten en het welzijn van de enkeling veilig te stellen. Zij hebben hierdoor de plicht ook die overheid zelf kritisch te bezien. De PvdA legt daarom, zoals al bleek, grote nadruk op de democratie, op de zeggenschap van het individu, op de rechtsbescherming. Maar ook op efficiëntieverhoging en op een gezonde financiering van de gemeenschapsvoorzieningen.

1) De **doelmatigheid** van het overheidsapparaat moet voortdurend scherp in het oog worden gehouden. Hierbij spelen de departementale indeling en de coördinatie van het beleid van verschillen-

Grondslagen voor het verkiezingsprogramma

de ministeries een belangrijke rol; zij moeten door het komende kabinet zeer kritisch worden bezien. De bestuursorganisatie van lagere overheidsorganen dient verder te worden verbeterd door verhoogde samenwerking tussen gemeenten en door minder, maar grotere gemeenten tot stand te brengen.

De overheid dient ook voortdurend te speuren naar taken die kunnen worden verminderd of afgeschaft. Het aantal voorschriften moet tot een onvermijdbaar minimum worden beperkt. Zo kan de vestigingswetgeving worden vereenvoudigd, evenals de sociale verzekering. De PBO moet worden gesaneerd. Het stelsel van producenten- en consumentensubsidies moet worden herwogen. De doelmatigheid van het defensieapparaat moet worden verhoogd (zoals nog nader wordt beargumenteerd).

2) Aan de overheidsfinancien zullen in de komende jaren onvermijdbaar zware eisen worden gesteld. Bevolkingsstijging en toeneming van de welvaart noodzaken tot een zwaar accent op gemeenschapsvoorzieningen om ons land bewoonbaar te houden. Onze eigen programmapunten wijzen ook in die richting. Daaronder zijn er natuurlijk vele die niets kosten. Maar sport en kunst, openbaar vervoer, vormingswerk, regionale industrialisatie, openlucht recreatie, sociale raadsliden in de gemeenten, ontwikkelings- en saneringsfondsen voor de middenstand, verhoging van inkomen van dienstplichtigen, sociale dienstverlening, vergen alle flinke bedragen. En dat is nog sterker het geval met de verhoging van de ontwikkelingshulp, de onderwijsvoorzieningen, de stadssaneringen met krotopruijing, de verkeersprojecten. Tegen deze verhogingen van de overheidsuitgaven zullen de verbetering van de efficiëntie en de afstoting van taken niet opwegen; zij zullen ook niet volledig kunnen worden gedekt door de normale belastingtoeneming die voortvloeit uit de groei van het nationale inkomen. Daarom is een spreiding in de tijd nodig en een zorg-

vuldige prioriteitenbepaling, ook voor de gemeenten en de provincies.

Een meerjarenplanning van de taken van de overheid en kwantificering van de daaruit voortvloeiende lasten is dan ook vereist.

De PvdA wil de extra benodigde middelen verkrijgen door:

- de automatische extra belastingstijging die voortvloeit uit de stijging van het reële nationale inkomen (progressie-effect) geheel aan de overheid ten goede te laten komen;
- de belastingen in de vermogenssfeer aanzienlijk te verhogen (hiermee kunnen maar ten dele lopende uitgaven worden gefinancierd);
- zo groot mogelijke baten uit de winning van bodemschatten aan de overheid te laten toevloeien;
- vermindering van ontlopen en ontdruken van belastingen, mede door beperking van onkostenvergoedingen en duidelijke omschrijving van het winstbegrip;
- meer rechtstreekse betaling te vragen van gebruikers van bepaalde overheidsdiensten (bv. toegangs- en parkeergelden).

Indien dit alles onvoldoende is, zal een keuze tussen afzien van belangrijke voorzieningen of verhoging van indirecte belastingen noodzakelijk zijn (voorzover dit laatste in EEG-verband onvermijdbaar is, dient er verhoging van de belastingvrije voet en gedeeltelijke betaling van de sociale verzekering uit algemene middelen tegenover te staan).

Enkele kleinere punten ter stroomlijning van ons belastingstelsel zijn nog: vergelijkend budgetonderzoek tussen gehuwden en ongehuwden als basis voor de bepaling van belastingverschillen; nadere studie ter verlichting van het probleem van degenen die in korte tijd veel verdienen en later niet meer (sportuitblinkers; artisten); onderzoek naar de doelmatigheid van kleine inkomstenbronnen.

B. Buitenlands beleid

In de internationale situatie van vandaag zet de PvdA zich in voor:

- versterking van de internationale samenwerking in het kader van de Verenigde Naties;
- internationale overeenkomsten over ontwapening en wapenbeheersing;
- hulp aan en uitbreiding van de handel met de ontwikkelingslanden;
- ontspanning in de internationale verhoudingen in het algemeen en van de Oost-West-verhouding in het bijzonder;
- het verbreden en verdiepen van de samenwerking tussen de democratische landen van West-Europa onderling en van die tussen de landen van West-Europa en de Verenigde Staten.

1. Collectieve veiligheid

Anders dan voor het atoomtijdperk draagt vandaag elk lokaal conflict, waarin een mogendheid, die over kernwapens beschikt, betrokken is of raakt, het gevaar van uitbreiding tot een wereldoorlog in zich mee. Al het mogelijke dient daarom te worden gedaan om in het kader van de Verenigde Naties te komen tot de opbouw van een doeltreffend, de gehele wereld omvattend, veiligheidssysteem. De verwezenlijking van deze doelstelling kan het best naderbij worden gebracht door voortdurend te streven naar uitbreiding van de activiteiten van de VN op het terrein van de vredeshandhaving.

Het ernstigste gevaar voor de wereldvrede schuilt in een verdere spreiding van kernwapens. Een eerste stap om deze ontwikkeling te keren was het in 1963 tot stand gekomen verdrag tot stopzetting van bovengrondse kernproeven. Mede om een uitbreiding van de bewapeningswedloop tot nieuwe wapensystemen te voorkomen, is uitbreiding van dit verdrag tot ondergrondse proeven dringend gewenst.

Het meest doeltreffende middel ter voorkoming van de spreiding van kernwapens zou zijn een verdrag, waarin de niet-nucleaire landen zich verbinden geen nucleaire wapens aan te schaffen en nucleaire landen zich verplichten geen atoomwapens in de beschikkingsmacht van niet-nucleaire landen te plaatsen. Om te verzekeren dat een zo groot mogelijk aantal landen, dat dergelijke wapens (nog) niet bezit, zo'n verdrag ondertekent, ondersteunen wij het streven naar een bijvoorbeeld in het kader van de VN te creëren internationaal systeem van nucleaire garanties, dat de daarvoor in aanmerking komende ondertekenaars van het verdrag bescherming biedt tegen het gevaar van nucleaire agressie. Tevens is de PvdA van mening, dat ter bevordering van het tot stand komen van een verdrag tegen de spreiding van kernwapens binnen de NAVO naar andere oplossingen voor het vraagstuk van de zeggenschap van de alliantie moet worden gezocht dan die welke gebaseerd zijn op het medebezit van kernwapens. Voorts is de PvdA voor:

- de beperking van de nucleaire bewapening door het stopzetten van de productie van splijtbaar materiaal en van afleveringsvoertuigen voor kernwapens. De bestaande voorraden splijtbaar ma-

teriaal voor gebruik in wapens dienen te worden omgezet in materiaal voor vreedzame doeleinden:

- verbetering en uitbreiding van de internationale inspectie en controle op de beperking van het gebruik van atoomenergie tot vreedzame doeleinden;
- een internationale overeenkomst over het zich onthouden van militaire activiteiten in de ruimte;
- het scheppen van kernwapenvrije zones, welke tot het handhaven of het ontstaan van een stabiele militaire situatie in het betrokken gebied bijdragen.

In het Nederlandse buitenlandse beleid dient een centrale plaats te worden ingeruimd aan een politiek, die gericht is op de oplossing van de hier genoemde problemen van veiligheid en vrede.

2. Ontspanning en veiligheid

a. Het politieke beleid dat zich bezighoudt met de NAVO mag zich niet beperken tot de crisisverschijnselen die zich de laatste tijd hebben voorgedaan, maar moet zich daar bovenuit richten op de aanpassing van de NAVO aan de veranderde verhoudingen in het bondgenootschap zelf en die tussen het bondgenootschap en de rest van de wereld.

Ook de NAVO dient de mogelijkheden die schuilen in het verder ontspannen van de Oost-West-verhouding, ten volle te benutten. De PvdA is daarom van mening, dat in de NAVO een centrale plaats moet worden ingeruimd voor een beleid dat gericht is op het tot stand komen van een vergelijk tussen de leden van de NAVO en die van het Pact van Warschau. Als eerste stappen in die richting bepleiten wij:

- de oprichting van een zelfstandig orgaan voor ontwapening en wapenbeheersing, dat suggesties en plannen betreffende de mogelijkheden om de ontspanning tussen Oost en West door middel van vermindering van bewapening verder te brengen, aan de leden van de NAVO voorlegt;
- een zodanige coördinatie van de economische en culturele betrekkingen met de landen van het Pact van Warschau, dat de zaak van de ontspanning op de meest efficiënte wijze wordt gediend;
- het afstand doen door de niet-nucleaire bondgenoten van de VS in de NAVO van alle nucleaire aanspraken (afgezien van inspraak in de totale nucleaire strategie en planning van de alliantie en van de planning in crisissituaties).

Binnen de kring van NAVO-bondgenoten zal, zowel om het groeiend nationalisme te bestrijden en de drang naar nationale atoomwapens te beteugelen als om de samenhang van de alliantie te verbeteren bijzondere aandacht moeten worden gegeven aan het handhaven en versterken van de integratie.

Daarom spreekt de PvdA zich uit voor:

- inspraak van de bondgenoten van de Verenigde Staten op het totale strategische beleid en de planning van de alliantie;
 - inspraak van de bondgenoten op de planning in crisissituaties.
- De PvdA acht een effectieve verdediging van West-Europa alleen verzekerd in het kader van een geïntegreerde Atlantische defensie.

Grondslagen voor het verkiezingsprogramma

De samenwerking tussen alle NAVO-bondgenoten kan evenzeer worden verbeterd, wanneer leden-landen overeenkomstige politieke structuren hebben. In dit verband spreekt de PvdA zich uit tegen het lidmaatschap van Spanje, terwijl de PvdA het voortduren van het NAVO-lidmaatschap van Portugal ongewenst acht. In 1969 zal de nodige aandrang op een dictatoriaal geregeerd Portugal moeten worden uitgeoefend om te bewerkstelligen dat dit land de NAVO verlaat.

b. De Nederlandse defensie dient volledig te worden aangepast aan de functie die Nederland in het kader van de Noordatlantische verdediging kan, en, in verband met het voortbestaan van een potentiële militaire dreiging vanuit Oost-Europa, moet vervullen. Een defensie op strikt nationale basis is in het atoomtijdperk een achterhaalde conceptie.

Dat neemt niet weg, dat ook bij een defensie in NAVO-verband de doelmatigheid van de uitgaven voortdurend in het oog dient te worden gehouden.

De PvdA bepleit daarom:

- een onderzoek naar de doelmatigheid van de defensieuitgaven in het algemeen;
- overschakeling, op zo kort mogelijk termijn, naar een vloot samengesteld uit kleinere eenheden; de kruisers en de Karel Doorman kunnen worden afgeschaft;
- het afzien van plannen tot het aanschaffen van door atoomkracht voortgedreven onderzeeërs, daar deze niet passen in de binnen het kader van de NAVO aan Nederland toegedachte rol;
- een Nederlands initiatief bij de Europese NAVO-bondgenoten om door middel van een ver door te voeren standaardisatie in de productie van wapens en uitrustingsstukken onnodige hoge bewapeningslasten te voorkomen;
- een geleidelijke vermindering van de dienstdienst tot twaalf maanden, onder meer door een verdere vervanging van dienstplichtigen door technische specialisten.

Tevens is de PvdA van mening, dat mede in verband met het feit, dat het aantal in werkelijke dienst opgeroepen een steeds kleiner percentage uitmaakt van het totaal aantal jongemannen van de dienstplichtige leeftijd, de salariëring van dienstplichtigen op korte termijn moet worden afgestemd op die van beroepsmilitairen met overeenkomstige rang.

3. Het Verre Oosten

a. De Volksrepubliek China eist, sinds kort, het alleenrecht van wereldrevolutie voor zich op. China beschikt niet over voldoende middelen om die wereldrevolutie door middel van 'nationale bevrijdingsoorlogen' op gang te brengen. Wel moet men ernstig rekening houden met de mogelijkheid dat China in de komende jaren nieuwe brandstof zal leveren voor bevrijdingsoorlogen of andere conflicten in haar naaste omgeving.

Hoewel de kansen op succes niet overschat mogen worden, is het toch van groot belang te proberen, China uit haar isolement te halen. Om dat te bereiken bepleit de PvdA:

- nationalistisch China niet langer te beschouwen als vertegenwoordiger van China in de VN en de Veiligheidsraad, onder

voorwaarde dat de Republiek Formosa als nieuw lid tot de VN wordt toegelaten;

- erkenning van de Volksrepubliek China als vertegenwoordiger van China in de VN (dus ook in de Veiligheidsraad);
- de Volksrepubliek China te betrekken bij het internationale ontwapeningsoverleg.

b. In Zuid- en Oost-Azië kan tegen de groeiende macht van China op den duur alleen een tegenwicht worden geboden door grotere Aziatische mogendheden. India, Indonesië en Japan zijn landen die in de allereerste plaats in aanmerking komen hiervoor, een leidinggevende rol te spelen.

Het is van grote betekenis, dat door een doeltreffende aanwending van de ontwikkelingshulp in de landen van Zuid- en Oost-Azië de oorzaken van sociale onrust, die, als in het geval Vietnam, tot sociale revolutie kunnen leiden, doeltreffender worden bestreden. Een versnelling van de economische hulp aan de landen in dit gebied en de koppeling van die hulp aan sociaal-economische hervormingen, die de onderste lagen van de bevolking ten goede komen, is dringend noodzakelijk.

c. Het conflict in Vietnam kan niet door de Nederlandse regering worden opgelost. De mogelijkheid, dat het Nederlandse buitenlandse beleid aan een oplossing kan bijdragen is klein. Desalniettemin meent de PvdA, dat een standpuntbepaling ten aanzien van dit conflict, en door de gevaren door de wereldvrede die eraan verbonden zijn en door het lijden van de bevolking van Vietnam, niet achterwege kan blijven.

De PvdA streeft naar een politieke oplossing van het Vietnamese conflict op basis van de Akkoorden van Genève van 1954. De neutralisatie van het voormalige Frans Indochina, het terugtrekken van buitenlandse troepen uit dat gebied en het opheffen van vreemde bases dienen in nieuwe overeenkomsten te worden vastgelegd.

Uitgangspunten voor het naderbij brengen van een oplossing zijn:

- het tegengaan van elke verdere uitbreiding van het Vietnamese conflict;
- het aan de macht brengen van een zo breed mogelijke burgerregering in Zuid-Vietnam;
- het ondernemen van een nieuw vredesoffensief van de Verenigde Staten, dat gepaard gaat met het stopzetten van de bombardementen op Noord-Vietnam. Bij een dergelijk vredesoffensief dient vast te staan dat de Verenigde Staten bereid zijn de Vietcong als zelfstandig onderhandelingspartner te erkennen;
- aanvaarding door Noord-Vietnam en de Vietcong van onderhandelingen zonder voorafgaande voorwaarden.

4. De ontwikkelingshulp

De PvdA is van mening dat sociale gerechtigheid en vergroting van de welvaart in het kader van een socialistische politiek, die uitgaat van de internationale solidariteit, niet alleen kunnen worden nagestreefd in de nationale verhoudingen. Zij vreest tevens dat het zich toespitsen van de tegenstellingen tussen rijk en arm in de wereld, die bovendien tot tegenstellingen tussen blank en niet-blank kunnen uitgroeien, op den duur de wereldvrede in gevaar kan brengen als van de kant van de rijke landen geen ernsti-

Grondslagen voor het verkiezingsprogramma

ge pogingen worden ondernomen de kloof tussen Noord en Zuid te versmallen. Om deze redenen streeft de Partij van de Arbeid naar:

- het vaststellen van de Nederlandse overheidshulp aan ontwikkelingslanden op 1% van het nationale inkomen, waarna naar verdere verhoging moet worden gestreefd;
- aanpassing van de Nederlandse ontwikkelingspolitiek aan nieuwe inzichten, waarbij menselijke factoren, onder meer in onderwijs, opvoeding en maatschappelijk opbouwwerk, meer accent en;
- het bevorderen, in internationaal overleg, van een oplossing voor het steeds meer knellende vraagstuk van de schuldenlast der ontwikkelingslanden;
- desgevraagd dient steun te worden verleend aan de uitvoering van programma's tot geboorteregeling in ontwikkelingslanden;
- snellere modernisering van de landbouw in de ontwikkelingslanden en grotere planning van de wereldvoedselproductie, in het kader van de FAO, teneinde in de komende decennia de voedselschaarste het hoofd te kunnen bieden;
- het liberaliseren van het invoerbeleid van de EEG, niet alleen t.a.v. grondstoffen, maar ook t.a.v. halffabrikaten en gebruiksgoederen, die door de ontwikkelingslanden op gunstiger voorwaarden kunnen worden geproduceerd.

5. Rassendiscriminatie, kolonialisme, dictatuur

De strijd tegen het kolonialisme is bijna uitgestreden. Aan de resistenten van de koloniale rijken van de landen van West-Europa, door de koloniserende mogendheden, het zelfbeschikkingrecht te worden toegekend. Met name veroordeelt de PvdA het koloniale beleid van Portugal in Angola, Mozambique en Portugees Guinee. Zij wil, in het kader van de Verenigde Naties en waar mogelijk in dat van de NAVO, bijdragen aan de spoedige onafhankelijkheid van de betreffende gebieden.

Een veel sterker over de wereld verbreid kwaad is dat van de rassendiscriminatie. In verband met het wereldwijde karakter van deze discriminatie spreekt de PvdA zich uit voor de ratificatie door Nederland van het in de Algemene Vergadering van de VN op 21 december 1965 aanvaarde ontwerp van een internationaal verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie.

Met een principiële afwijzing van de rassendiscriminatie kan Nederland niet volstaan. De onderdrukking van de zwarte meerderheid van de bevolking door blanke minderheden in Zuid-Afrika en Rhodesië vraagt om een duidelijk beleid, dat gericht is op het tot stand komen van een regering namens de meerderheid van de bevolking in beide gebieden. Daartoe dient de nodige druk op de betreffende regeringen te worden uitgeoefend.

De PvdA bepleit in dit verband:

ten aanzien van Zuid-Afrika:

- een nader onderzoek naar de uitvoerbaarheid van afdwingbare economische sancties door de Veiligheidsraad;

- het vasthouden door Nederland aan een absoluut verbod op de uitvoer van wapens naar Zuid-Afrika, in overeenstemming met de desbetreffende resolutie van de Veiligheidsraad;
- het verlenen van praktische steun aan VN-oproepen voor opleiding en training van niet-blanke Zuidafrikanen buiten Zuid-Afrika;
- het voortgaan met het verlenen van steun aan VN-oproepen voor financiële hulp ten behoeve van juridische bijstand aan de slachtoffers van de Apartheidspolitiek;
- het bevorderen van het onderbrengen van Zuidwest-Afrika in het trustschapsstelsel van de VN.

ten aanzien van Rhodesië:

meent de PvdA dat gestreefd moet worden naar een verdere verscherping en versnelling van de economische sancties, zowel door nieuwe maatregelen, als door middel van door de Veiligheidsraad opgelegde verplichtingen.

De PvdA verworpt die staatsvormen, die aan de erkenning van en het respect voor de fundamentele rechten van de mens geen recht doen. Wel is zij van mening, dat bij de beoordeling van de staatsvorm van jonge landen mede andere criteria, betrekking hebbend op de problematiek van deze landen, dienen te worden aangelegd.

6. De Europese samenwerking

De Europese Economische Gemeenschap is in tal van opzichten nog allesbehalve Europees en allesbehalve gemeenschap. Toch kan, bij al de gebreken die het proces van Europese integratie tot nog toe vertoont, zonder meer worden vastgesteld dat dankzij die integratie de welvaart in de zes landen van de EEG sneller is gestegen dan anders mogelijk zou zijn geweest. Ook moet worden vastgesteld, dat alleen door integratie van de economieën van de na 1945 te klein geworden Westeuropese landen het hoofd geboden kan worden aan de toenemende concurrentiekracht van grote economische eenheden als de Sowjet-Unie en de Verenigde Staten. Met name zal in de komende jaren de technologische ontwikkeling een toenemende druk uitoefenen op grotere samenwerking in Europa. Tenslotte is van belang, dat alleen door integratie, en niet alleen op economisch gebied, de oude tegenstellingen in Europa kunnen worden overwonnen.

De Partij van de Arbeid is bereid aan dit integratieproces mee te werken, mits drie voorwaarden worden vervuld: het Europa van de toekomst moet een democratisch, een supranationaal en een open Europa zijn.

Daarom blijft de PvdA zich inzetten voor:

- overeenstemming over de toekenning van het budgetrecht aan het Europese Parlement, opdat uiterlijk aan het einde van de overgangperiode, in 1970, het Europese gezag is onderworpen aan democratische controle;
- reële bevoegdheden voor een Europees uitvoerend gezag, dat onderworpen is aan doeltreffende controle door een Europees Parlement;
- toetreding tot de EEG van derde landen op de grondslag van

Grondslagen voor het verkiezingsprogramma

de Europese verdragen. Alleen met die landen, die de fundamentele rechten van de mens eerbiedigen kan over toetreding of associatie worden onderhandeld. Met name de onderhandelingen tussen de EEG en Groot Brittannië, Denemarken, Noorwegen en Ierland dienen zo spoedig mogelijk op gang te worden gebracht. Toetreding of associatie van Spanje kan niet worden overwogen voor de democratie in Spanje hersteld is;

- het voorkomen van een ernstige vervorming van de handelsstromen in de wereld, en daarmee van een afsluiting van de EEG van de wereld, door het tot een succesvol einde brengen van de Kennedy-ronde voor tariefsverlagingen;
- het in toenemende mate mogelijkheden bieden aan de ontwikkelingslanden, zowel door directe hulpverlening als door liberalisatie van het EEG-invoerbeleid, om mede op grond van eigen inspanning uiteindelijk de kloof tussen arme en rijke landen te overbruggen.

- een verzekering, door de Bondsrepubliek, dat Duitsland bij een vredesverdrag de Oder-Neisse-grens zal aanvaarden;
- het formeel afstand nemen van het verdrag van München door de regering van de Bondsrepubliek;
- het afstand doen van nucleaire aanspraken afgezien van inspraak in de nucleaire strategie en planning en van de planning voor crisissituaties, door de niet-nucleaire bondgenoten van de VS in de NAVO;
- het bevorderen van de contacten tussen de bevolkingen van beide delen van Duitsland.

7. De betrekkingen met Oost-Europa en de Duitse kwestie

De PvdA is van mening, dat het Nederlandse beleid met betrekking tot de EEG en de NAVO mede dienstbaar moet worden gemaakt aan een politiek, die gericht is op het geleidelijk overwinnen van de tegenstellingen tussen Oost en West.

a. T.a.v. Oost-Europa streeft de PvdA naar:

- uitbreiding van de contacten op het menselijke vlak, onder meer door culturele en wetenschappelijke uitwisselingsprogramma's en uitbreiding van het personenverkeer;
- uitbreiding van de handel met de landen van Oost-Europa, waarbij gestreefd moet worden naar een goede coördinatie van de handelspolitiek van de EEG en die van andere westelijke handelspartners van Oost-Europa;
- normalisering van de politieke betrekkingen, waarbij in de huidige verhoudingen in de eerste plaats dient te worden gedacht aan het bevorderen van verdergaande ontspanning in de Oost-West-verhouding via de NAVO.

b. Het Duitse vraagstuk vormt een wezenlijke barrière in de normalisatie van de betrekkingen tussen Oost en West. De PvdA is van mening, dat voor dit vraagstuk uiteindelijk slechts een bevredigende oplossing gevonden kan worden door middel van een met afdoende veiligheidsgaranties omgeven hereniging van Oost- en West-Duitsland. Hoewel deze hereniging niet anders dan een in de verre toekomst liggend sluitstuk van het hele proces van normalisering van de betrekkingen tussen Oost en West kan zijn, wordt die normalisering tegelijkertijd ernstig bemoeilijkt door het bestaan van dit Duitse vraagstuk. Teneinde de moeilijkheden, die uit het bestaan van dit vraagstuk voortvloeien bij het overwinnen van de Oost-West-tegenstelling uit de weg te ruimen bepleit de PvdA: